

Александар Б. Лаковић

ОД ПОНАВЉАНИХ ЗАБЛУДА ДО ДЕЗИНТЕГРАЦИЈЕ СВЕТА

Никола Живановић, *Ђулићи и увеоци*
Presing, Младеновац 2020.

Наслов најновије књиге Николе Живановића – *Ђулићи и увеоци*, асоцира на вечиту животну синусоиду среће и несреће, усхита и очаја. Као што је Змај „употребио сваки моменат среће да из њега испреде по једну песму, тако је код других употребио сваки моменат жалости у истом циљу” (П. Поповић), а што је и сам Змај певао: „Сваку нашу срећу / Страшна авет вија; / Испод сваког цвета / Скривена је змија” (песма – „Ђулићи увеоци, XLII”), „Срећа стоји, нешто чека; / А јад иде, богзна окле. / Срећа им је била кратка, / Јад ће бити богзна докле” (песма – „Ђулићи увеоци, XLIII”). Треба напоменути да је песника Живановића провоцирао емотивни амбијент Змајевих стихова из „увелака”, али, хотимично, није своју најновију књигу донео као палимпсестно ткиво, када су Змајеве књиге у питању.

Уз поменути наслов, занимљиво је да и наслови његове две пређашње књиге – *Асијајово* (2009, 2010) и *Carmina Galli* (2014), недре промисао тумача о песниковој тежњи да комуницира са познатом прошлошћу, нарочито са литерарним гласовима не само српских песника и њихових времена, али и да се дозива са вечитим сукобом добра и зла, младости и старости, духовности и телесности, здравља и болести, ероса и најаве танатоса, при чему језичак на ваги, све више, претеже ка овом другом. Посебно обележје ових других осећања (из „увеока”) и њихових излива огледа се у томе што они, и на примеру Змајевог стиховања, и на примеру песништва Николе Живановић, нису настајали „непо-

средно иза кризе коју је песник претрпео него су плод познијег расположења, мирније туге, медитације која долази иза бола” (П. Поповић¹), а самим тим је и комплекснији њихов емотивни и мисаони доживљај.

Живановићев доследан дијалог са својим узорима и претечама препознали су и чланови жирија Награде „Бранко Миљковић” за 2014. годину, који су, у свом образложењу, издвојили песникову моћ да обнавља одељене врхове песничке традиције, што је у суштини одраз различитих, па и противречних односа, зато је за поједине књиге, на пример за књигу 22 (2019), књижевна критика претпоставила да је такву књигу могао написати само крвни Миљковићев наследник, можда Дисов и/или Радовићев.

Још једна одлика Живановићевог песништва се огледа у песничкој острашћености ка слободним и ненаданим дефиницијама, а што није увек прихватљиво због супротности према читаочевом и тумачевом погледу на свет тајанства, који је пријемчивији у литератури. Међутим, „Песника баш и не морамо осећати као сродника, али његове песме, рођене у правом облику и с правом мером, па ми се чини да их је сама природа створила, готово је немогуће не волети. Као игла су за тетовирање. Убадају нас и остављају загонетни траг на нашој кожи” и на души. „Али, откривају и нашу голотињу” (Јовица Аћин поводом књиге *Песме и ѿеме* (2019, 2020)).

У наставку Аћинове импресије занимљива је и реченица да нас песник Живановић „учи зашто у Србији вреди” или „не вреди писати песме”, поготово што у овој књизи читамо његов рефрен („читам песме”) у три наврата. А у једном од њих, еквивалент читања песме јесте и изрека или стих народне песме – „Крадем богу дане”, чиме се илуструје данашњи хаос и апсурд данашњег човека, нарочито песника, јер књиге спадају у сферу непотребног или сувишног.

Необично, али поуздано јесте додатно објашњење пријема и порекла Живановићевих стихова, које нам је убедљиво и емотивно приложио и Борислав Радовић поводом књиге *Асџајово*: „Уза сав артизам и сву чар игре, те песме долазе из живота, што би између осталог значило да нам нису поклоњене, него су плаћене”.

Када је у питању књига *Ђулићи и увеоци*, треба поновити, да се, из транспарентног наслова, преузима заједничкост, углавном везана за семантичку садржајност, која носи у себи атмосферу познатих нам Змајевих „ђулића и увеока”. Особито „увеока”, који, како памтимо, представљају време туге, очаја, мрака и безизлаза („Ми, Ђулићи смо били прва кућа у Бечу. / Сви смо изгинули у Великом рату. / Нас нема.”

¹ Поједини увеоци су ушли тек у издању од 1899, а нема их у *Певанији*, нити у издању од 1882. године.

– песма „Ђулићи, 4” ; „У Бечу имају мапе Београда, у Београду немају, / Београд не зна за себе” – „Ђулићи, 12”). Штавише, „Срби се стиде себе” („Ђулићи, 15”). Лека за наше болести, почев од сушице и хепатитиса, па до депресије и психоза, нема. Нису биле довољне Змајеве „Wiener Zucker”, које су биле још једна наша заблуда.

Али, поменуто безнађе, разочарање, као и општа, владајућа дезинтеграција („дегенеза”) свега и свачега, није само умрежена у наше данас и овде, већ је одувек владала, али је и планетарна појава, ценећи по њеној заступљености и укорењености у другим просторима и временима, о чему сведоче семантички и временски удаљени и изненађујући стихови из „Ђулића, 4” („Што се бориш за крпицу и за трчицу кад си изгубио Тречу”; „Шта је урадио Обама? / Трљао се два мандата са Јеврејима и правио исламистичке Сисије”), који су у књигу уврштени као неочекивани фрагменти који проширују и продубљују основну нит песме.

Дакле, дезинтеграцију друштва прати и фрагментација у песништву, као на примеру песништва Николе Живановића, чија је употреба „упадица”, и преламање стихова, неочекивана и домишљајућа, игрива, вешта и ефектно-артистичка, а што су посведочили и ранији цитати.

Колико Живановићеве „упадице”-фрагменти ипак имају за циљ интегралну структуру књиге, најбоље говори податак да се неколико песничких рефренских слика (Weiner Zucker, немачка кухиња, нарочито животи и необична занимања чланова породице, на пример, бабе – Радмила, Ксенија, Аница, и прабабе), као и невелик број личности (Змај, Везмар, Обама, Езра Паунд), протежу током читаве књиге и уклапају у њену семантичку целину, која је очигледно, и временски и просторно завидна.

Наиме, још је Еко препознао да и фрагмент као потенцијални контекст поседује моћ да мења смисао, функцију и информативну квоту, чиме се успоставља интеракција не само унутар књижевног садржаја, већ и између целине и делова, али и између читаоца и писца, и што је најбитније – између читаоца и књижевног дела односно између читаоца и сегмената тог остварења.

Од стране песника препозната и издвојена искључивост, нарочито етичких норматива као вечитог контролора друштвених кретања, што је одлика песниковог и нашег окружења, уистину је запањујућа и застрашујућа и, како је Бодријар претпостављао, води ка неумитном „огромном разарању смисла” и рушилаштву свега. Бесмисао се намеће, или се већ наметнуо, као узор, као потреба, као врховник. Што, на први поглед, објашњава Берђајево „подношење неподношљивог”, као и Живановићево противљење свему неприхватљивом.

Фрагментације су, иначе, присутне још у разматрањима чувених мудраца елејаца, Зенона и Парменида из Елеје и Мелиса са Самоса, пре

свих. Али, фрагментације из тог доба нису могле наслутити димензије и зло-моћи, које она данас поседује, са све даљом геометријском прогресијом и нихилистичко-неканонским заветима.

Књижевници су данас и овде, пошто се распукло велико огледало живота, принуђени да скупљају сачуване и измишљају виртуелне комадиће огледала и да на основу њих објашњавају, предвиђају, осмишљавају и до-смишљавају свет и живот из свог угла гледања. Детаљ је кључ и мера тумачења. Очито је, данас, да једино детаљ поседује моћ визије, реконструкције и ревитализације времена и живота, са којима смо у продуженом несагласју. Једино помоћу њих можемо обновити целину и савршенство, који су нам тренутно замагљени или, чак, отуђени.

Као што се дезинтегрисан свет доживљава попут вишеобручја опрека, тако се и Живановића преламања стихова и/или „упадице” изводе неочекивано, само на прво читање – збуњиво и уз помоћ асоцијација по контрасту, по иронији, па и по пародији. Такви Живановићеви „цитати”, било да су стихови, народне изреке, мудрости, литература, успомене, синтагме и реченице свакодневног говора и псовки, такви су међусобно и у односу на песму често супротстављени. Аутор их чини све удаљенијем, какви и јесу, у ствари, дајући им и вредност метатекста. Тако поједине Живановићеве песме наликују супротстављеним колажима или песмама у песмама које својим семантичким обртима и продирањима у себе, ипак заслужују моћ једне јединствене песме. Додуше, семантички значајно проширене и неочекиване. И које се читају „кроз решетку” или улажењем у свет песме. Са правом на прелет и моћ украјања и различитог у само једно, али много значајније.

Зачетна песма у књизи, први „ђулић”, који иначе „женским” наратором комуницира са неколико битних појмова за читаву књигу (баба Горика, деда, Немци, Weiner Zucker) почиње („Живела сам у улици у којој и Змај. / Он је био број 68 Porzellangase”) и одмах зачудно се наставља („Улаз поред њега је био покојни Влада Дивљан”). Неочекивано, све и да јесте тако. Али ова упадица се касније уклапа у хијерархију песме дајући јој извесну проширеност и продубљеност, у смислу доживљаја сталног лечења, уназад неколико векова, спровође-ног код лекара у Бечу.

Затим, на пример, песму „Ђулићи, 10” коју песник иронично почиње „упадицама”:

„То се тиче мене.

А ја седим и читам песме.

Ала ј` леп овај свет!

Имање ми пропаде.

Седим у Београду и реституцијом се бавим.

Свако рочиште адвокати. 6 спорова.”

А онда је сасвим неочекивано, мада асоцијативно, још више наставља издвојеним двореченичним двостихом:

„Јурим Михајла Пантића две године;
Реституишем ја српску књижевност.”

Затим, следи још једна неочекивана реченица, сва у парадоксу, али и у оправданим упозорењима:

„И ова секретарица катедре за српски језик завршила албански”

која песму одводи у сасвим другачије и неочекиване садржајне сфере песме, привидно сувишне, односно насушне нам данас и овде.

Не треба заборавити још неколико карактеристика Живановићевог неочекиваног, али доследног и вештог песничког поступка, на нивоу књиге *Ђулићи и увеоци*. Пре свега, очигледна је њихова игривост, као и колажност. Затим, учестала је иронија, црнохуморни израз, сатира, па и пародија повремено, у свету оксиморонског амбијента. Посебна одлика Живановићевог дискурса јесте и употреба тзв. непесничке грађе. Наиме, већ на први поглед, бележимо завидне поетске реченице, које прелазе у прозу и усклике свакодневног живота, обично горке, али и прихватљиве емотивности, што само на тренутак заустављају песму, накнадно јој, после умрежавања, проширујући семантичке одреднице. Значајно су присутни одједи метафора, као и уобичајеног свакодневног говора, жаргонизма, па и оног псовачко-уличног, али све у контексту и потреби песме. И још једна особина се огледа у песниковом доследном обраћању читаоцима *Ђулића и увеока*, од почетка до краја.

Такође, све Живановићеве песме су дубоко укорене у песниково и наше време уназад два века, од када се и гомилају национална искушења.

И на крају треба рећи да све Живановићеве књижевне „реконструкције и реституције”, и стварне и привидне, углавном унапред осмишљене, већином игриве и живахне, имају за свој циљ да вешто опесмотроре бројне представе из лектире и ране из живота данас и овде. Као и накнадне медитације о блиској прошлости, па и претеће, али већ долазеће тренутке када грчевито потребне појединцу у разграђеном свету, „уместо да” му „пруже руку”, може очекивати само да му „пруже шаку јада”.